

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра економіки та публічного управління (№601)
(№ 601)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Олександр ПОПОВ
(ініціали та прізвище)

«31» серпня 2023 р.

**СИЛАБУС
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Економетрика (поглиблений курс)

Галузі знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальності: 051 «Економіка»

Освітні програми: «Економіка підприємства»

Форма навчання: денна, дистанційна, заочна, дуальна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 01.09.2023 року

Харків – 2023 р.

Розробник: Петрик В.Л., доцент кафедри 601, к.т.н., доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри економіки та публічного управління (№ 601)

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

Завідувача кафедри д-р. екон. наук, доцент Данііл РЕВЕНКО
(наукова ступінь та вчене звання) (підпис) (ініціали та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

_____
(підпис)

_____
(ініціали та прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

Петрик Валерія Леонідівна, к.т.н., доцент кафедри економіки та публічного управління. З 2001 року викладає в університеті наступні дисципліни:

- Економіко-математичні методи та моделі (оптимізаційні методи та моделі);
- Економетрика (поглиблений курс);
- Статистика;
- Соціально-економічна статистика;
- Практика бізнес-планування;
- Конкурентоспроможність товарів та послуг;
- Економічне управління підприємством.

Напрями наукових досліджень: господарська діяльність підприємства в умовах турбулентності економіки, економіко-математичні моделі та методи прийняття управлінських рішень.

Контактна інформація: e-mail: v.petryk@khai.edu

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна – 5

Обсяг дисципліни: 5,5 кредитів ЄКТС/165 годин, у тому числі аудиторних – 48 год., самостійної роботи здобувачів – 117 год.

Форма здобуття освіти – денна, заочна, дистанційна, дуальна

Дисципліна – обов'язкова

Види навчальної діяльності – лекції, практичні заняття, самостійна робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль (іспит)

Мова викладання – українська.

Пререквізити – Статистика, Економічний аналіз

Кореквізити – Економіко-математичні моделі в управлінні та економіці, Бізнес-планування діяльності підприємства

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Економетрика (поглиблений курс)»: формування системи знань з методології та інструментарію побудови і використання різних типів економіко-математичних моделей.

Завдання: вивчення основних принципів та інструментарію постановки задач, побудови економіко-математичних моделей, методів їх розв'язання та аналізу з метою використання в економіці.

Компетентності, які набуваються:

Після опанування дисципліни здобувач набуде наступні **компетентності**:

- ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

- ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК10. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- СК1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.
- СК4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.
- СК6. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.
- СК7. Здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів.
- СК9. Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси.

Очікується, що після опанування дисципліни здобувачем будуть досягнуті наступні **результати навчання:**

- ПРН7. Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.
- ПРН13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.
- ПРН14. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.
- ПРН21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

4.Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовний модуль 1. « Економетричне моделювання. Побудова загальної лінійної моделі»

Тема 1. Предмет, завдання та зміст економетричного моделювання

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Анотація:

Природа економетрики. Визначення дисципліни, її предмет, об'єкт і завдання. Роль економетричних досліджень в економіці. Місце і значення курсу у

підготовці фахівців. Виникнення, розвиток і становлення економетрики. Приклади економетричного дослідження економічних явищ і процесів.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 5 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Розвиток економетрики як науки, типові проблеми сьогодення. Взаємозв'язок економетрії з іншими науковими дисциплінами. Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 2. Математичне моделювання як метод наукового пізнання економічних явищ і процесів

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 5 годин.

Анотація:

Загальні принципи математичного моделювання економічних явищ і процесів. Етапи економіко-математичного моделювання. Кореляційно-регресійний аналіз в економіці. Визначення і типи економетричних моделей. Класифікація економетричних моделей.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 5 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Статистична база економетричних моделей. Етапи і задачі економетричного дослідження економічних явищ і процесів. Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 3. Принципи побудови економетричних моделей. Парна лінійна регресія

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота. Обсяг аудиторного навантаження: 11 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття

Анотація:

Визначення загальної лінійної економетричної моделі. Теоретична (дійсна) і вибіркова (емпірична) модель. Оцінювання параметрів загальної лінійної моделі МНК. Основні положення класичного лінійного регресійного аналізу. Поняття класичної лінійної економетричної моделі.

Верифікація загальної лінійної економетричної моделі. Показники якості і адекватності моделі. Перевірка статистичної значимості моделі в цілому. Перевірка статистичної значимості параметрів моделі і коефіцієнта кореляції. Побудова інтервалів довіри для параметрів моделі і їх інтерпретація. Прогнозування економічних показників на основі загальної лінійної економетричної моделі.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 15 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Умови Гауса-Маркова. Властивості МНК-оцінок. Економіко-математичний аналіз на основі загальної лінійної економетричної моделі.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 4. Нелінійні однофакторні моделі.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота. Обсяг аудиторного навантаження: 5 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Анотація:

Види нелінійних моделей парної регресії. Моделі нелінійні щодо пояснюючих змінних. Моделі нелінійні за оцінюваними параметрами.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 15 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Виробнича функція в широкому та вузькому розумінні. Характеристики виробничої функції. Виробнича функція Коба-Дугласа.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Модульний контроль 1

Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лекторатодопускається проведення у дистанційній формі).

Обсяг аудиторного навантаження: 1 година

Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 6 годин або за необхідністю.

Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 2. «Класичні економетричні моделі та їх узагальнення»

Тема 5. Узагальнені економетричні моделі

Форма занять: лекції, практичне заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Анотація:

Множинний лінійний регресійний аналіз. Основні припущення у множинному регресійному аналізі. Класична багатофакторна регресія. Кореляційна матриця, її застосування для відбору істотних факторів при побудові множинної регресії. Інтерпретація коефіцієнтів регресії в багатофакторній моделі. Перевірка статистичної значимості моделі в цілому. Перевірка статистичної значимості параметрів моделі і коефіцієнта кореляції. Побудова інтервалів довіри для

параметрів моделі і їх інтерпретація.

Методи побудови множинних регресій: метод усіх можливих регресій, гребенева регресія тощо. Кроковий регресійний аналіз.

Загальне поняття про нелінійну регресію. Типи нелінійних моделей. Основні види нелінійних моделей.

Обсяг самостійної роботи здобувачів 10 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Стандартизація багатofакторної моделі. β -коефіцієнти. Оцінка результатів діяльності окремих економічних об'єктів на основі двохфакторної лінійної моделі. Методи лінеаризації нелінійних економетричних моделей і оцінювання їхніх параметрів. Виробничі функції як приклади нелінійної регресії.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 6. Мультиколінеарність

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота. Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Поняття мультиколінеарності, її природа і причини виникнення. Види і наслідки мультиколінеарності. Тестування наявності мультиколінеарності. Шляхи усунення мультиколінеарності. Дисперсійно-інфляційний фактор Оцінювання параметрів економетричної моделі у випадку мультиколінеарності.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Метод Фаррара-Глаубера (або метод побудови допоміжної регресії). Засоби усунення мультиколінеарності (виключення одного фактору, використання первинної інформації, перетворення даних, збільшення числа спостережень).

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 7. Узагальнений метод найменших квадратів

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота. Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Анотація:

Поняття гетероскедастичності залишків, її природа і причини виникнення. Узагальнений метод найменших квадратів (метод Ейткена). Наслідки гетероскедастичності. Оцінювання параметрів економетричної моделі при наявності гетероскедастичності.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Тестування наявності гетероскедастичності: тест рангової кореляції Спірмена, тест Голфельда-Квондта. Верифікація узагальненої економетричної

моделі у випадку гетероскедастичності.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 8. Моделі розподіленого лагу

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Анотація:

Причини виникнення лагових ефектів в економетричних моделях. Методи оцінювання параметрів з урахуванням лагових ефектів.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Методи оцінювання параметрів з урахуванням лагових ефектів.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 9. Економетричні моделі динаміки.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота. Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин.

Обов'язкові предмети та засоби: роздатковий матеріал, електронно-обчислювальне обладнання, обладнання для візуального супроводження засвоєння матеріалу лекції та практичного заняття.

Анотація:

Сутність динамічних процесів в економіці. Аналіз часових рядів. Економічних показників і побудова економетричних моделей динаміки.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.

Теми, види робіт, що належать до самостійної роботи здобувачів:

Авторегресійні моделі й аналіз динаміки економетричних процесів і їх прогнозуванні.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Модульний контроль 2

Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).

Обсяг аудиторного навантаження: 1 година

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 6 годин або за необхідністю.

Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Підготовка до модульного контролю.

5. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання (РР).

6. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні; пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, частково-пошукові; перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок, усного

викладу знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи з осмислення й засвоєння нового матеріалу.

7. Методи контролю

Поточний контроль (теоретичне опитування й розв'язання практичних завдань), модульний контроль (тестування за розділами курсу) та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...1	8	0...8
Виконання і захист лабораторних (практичних) робіт	0...5	4	0...20
Модульний контроль	0...15	1	0...15
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...1	7	0...7
Виконання і захист лабораторних (практичних) робіт	0...5	3	0...15
Модульний контроль	0...15	1	0...15
РР	0...20	1	0...20
Усього за семестр			0...100

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту. Під час складання семестрового іспиту здобувач має можливість отримати максимум 80 балів.

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Задовільно (60-74) – Виставляється, якщо студент знає тільки основний програмний матеріал, допускає неточності, недостатньо чітко формулює основні поняття, непослідовний у викладі матеріалу. Слабо володіє термінологією або серйозно плутає визначення, номенклатуру, недостатньо добре використовує статистичний і фактичний матеріал. Показати мінімум знань та умінь. Виконати й

захистити всі практичні завдання та здати тестування.

Добре (75-89) – Виставляється, якщо студент знає програмний матеріал, грамотно і по суті висловлює його, допускаючи незначні неточності у викладі відповідей при повних знаннях програмного матеріалу; переважання логічних підходів перед творчими у відповідях на питання; не завжди правильне прогнозування подій від прийнятих рішень; вміння пов'язати теорію з практикою. Захистити всі практичні завдання, здати тестування.

Відмінно (90-100) – Виставляється, якщо студент глибоко і в повному обсязі засвоїв програмний матеріал, грамотно, логічно його висловлює в усній і письмовій формі. Знає рекомендовану і додаткову літературу, проявляє творчий підхід і правильно обґрунтовує ухвалені рішення, добре володіє різносторонніми вміннями і навичками при розв'язанні практичних задач. Дає правильні, послідовні, вичерпні відповіді на всі питання, під час відповіді використовує наукову термінологію і нові статистичні дані. Виконати й захистити всі практичні завдання та здати модулі з максимальною кількістю балів.

9. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

10. Політика щодо академічної доброчесності.

Здобувач вищої освіти діє відповідно Положенню Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» «Про академічну доброчесність».

Учасники освітнього процесу у своїй академічній діяльності мають дотримуватись загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, а також:

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей), за винятком випадків, коли такі завдання передбачають групову роботу;

- посилатися на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації;

– За порушення академічної доброчесності учасники освітнього процесу можуть бути притягнені до академічної відповідальності.

10. Методичне забезпечення

Викладання навчальної дисципліни забезпечується сучасними технічними засобами навчання, які побудовані на новітніх інформаційно-комунікаційних

технологіях.

На заняттях і під час самостійної роботи студентів використовуються методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни, ілюстративні дидактичні матеріали, які розроблені на кафедрі, а саме:

- опорний конспект лекцій;
- збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- презентації;
- наступні навчальні посібники:

1. Вартанян В.М. Економіко-математичне моделювання. Навч. посіб. До самостійного вивчення дисципліни [Текст] / В.М. Вартанян, О.О. Воляк. – Х. : Нац. аерокосм. ун-тім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2011. – 128с.

2. Вартанян В.М. Моделювання й аналіз економічних процесів з використанням інтегрованих пакетів Excel і Maple [Текст] :навч. посіб. / В. М. Вартанян, О. О. Воляк, А. В. Артємова. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2013. – 2010 с.

Сторінка дисципліни знаходиться за посиланням:

<https://mentor.khai.edu/course/view.php?id=928>

II Рекомендована література

1. Економетрика : навчальний посібник для студентів напряму підготовки "Економічна кібернетика" всіх форм навчання / Л. С. Гур'янова, Т. С. Клебанова, О. А. Сергієнко, С. В. Прокопович. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 384 с.

2. Економетрика : методичні вказівки до лабораторних робіт / укл. : І.В. Дорошенко, М.О. Косар, Т.О. Лукашів. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2020. – 168 с

3. Козьменко О. В., Кузьменко О. В. Економіко-математичні методи та моделі (економетрика): Навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2018. 406 с.

4. Математичне моделювання для економістів: бакалавр – магістр – доктор філософії (PhD): Навч. посібник / За ред. Ю. Г. Козак, В. М. Мацкул. К.: Центр учбової літератури, 2017. 252 с.